

ЕГЗИТ И ЕГЗОДУС

(Драгомир Костић, *Жена из Виџине* [Књижевности Косова и Метохије и Старе Србије. Теме земље, своје и њуђе; егзодуса, ошћора, ошћанка], Панорама-Јединство, Приштина-Београд-Косовска Митровица, 2018, 250 стр.)

Не догађа се често да се у науци о књижевности појави књига чији је циљ да се теоријски, методолошки релевантно протумачи књижевност стварана на простору Косова и Метохије и Старе Србије. У 2018. години појавиле су се чак две, ова *Жена из Виџине*, професора Филозофског факултета у Косовској Митровици, др Драгомира Костића, и она научне сараднице Института за српску културу у Лепосавићу, др Марије Јефтимијевић Михајловић – *Знамења и значења*. Не треба занемарити и политички тренутак у коме су се ове две књиге појавиле! Косово и Метохија, са свим оним што у културно-историјском погледу оно представља, готово увек буде предмет пажње када се нађе у дневно-политичком контексту. Покретање приче око „коначног решења“, „поделе“, „свеобухватног споразума“, „унутрашњег дијалога“ за Косово и Метохију итд. поново је у жижу јавности поставило питање: „Шта то имамо на Косову и Метохији?“ Често се, међутим, у давању одговора на ово питање, ико сети да помене садашњи тренутак у стварању Срба на Косову и Метохији, савремено стваралаштво, а оно је увек постојало, наравно у нешто смањеном обиму у годинама најтежих криза. Један од одговора, на то питање, даје и књига Драгомира Костића – *Жена из Виџине*.

Ова књига представља прилог једном свеобухватном историјском прегледу косовско-метохијске књижевности, подразумева се српске, које би, нема сумње требало да се појави у скорој будућности. Књига необичног наслова, по истоименој приповеци Божићара Милидраговића, обухвата један широки замах, у коме су се нашли готово сви најрелевантнији косовско-метохијски аутори. Књигу, међутим, отвара писац који није са Косова, али је тема „косовска“, јунак је са простора Метохије, ради се о тумачењу *Жиџија Свећој Пејра Коришкој* од Теодосија Хиландарца, а затвара је текст „Андрић и Косово“, посвећен тумачењу Андрићеве приповетке „Аникина времена“, есеја „Његош као трагични јунак косовске мисли“ и Андрићев текст

касније именован као „Aide-memoгу о албанском питању“ који је Андрић на захтев председника владе Драгана Стојадиновића писао док је био дипломата у Риму. Између ова два текста, уводног и закључног, нашли су се текстови о књижевности Старе и Јужне Србије, о Јанићију Поповићу, Анђелку Крстићу, Григорију Божовићу, Вуку Филиповићу, Петру Сарићу, Слободану Костићу, Даринки Јеврић, Божидару Милидраговићу. Као што видимо, аутор је углавном бирао оне ауторе који су стекли књижевну репутацију и ван граница регионалне књижевности, заокружили свој књижевни опус, али и живот, наравно, сви осим Петра Сарића, али Петар Сарић је уз Драгослава Михаиловића, Бранимира Шћепановића, Ивана Ивановића, живи класик српске литературе.

Простор Косова и Метохије је одувек био центар лирског светоназора, томе у прилог говори и чињеница, да је несразмерно велика разлика између аутора који пишу поезију и оних који пишу прозу, у корист ових првих. С друге стране лирско је у подтексту свих српских косовских обичаја. Најлепше српске љубавне песме су са простора Косова и Метохије и Старе Србије. Епско Косово, настало је ван Косова и Метохије. Онда када је оно лирско било најугроженије. Тако је и данас. Што се више удаљавамо од Косова и Метохије, то је доминантнија слика епског Косова, што смо ближе њему, његовом средишту, то је доминантнија она прва, лирска слика Косова. Због тога и овако поетичан назив научног дела: „Дужни смо, може бити, да објаснимо и зашто такав наслов, зашто *Жена из Виџине*? Или, зашто поезије у делу које претендује да је научно? Само због тога да истакнемо моћ или значај једне кратке приповетке која је сва лирика. Она тако, лирски, и најбоље објашњава епску проблематику Косова“ (247).

Настала у оквиру научно-истраживачког пројекта „Косово и Метохија између националног идентитета и евроинтеграција“, књига Драгомира Костића – *Жена из Виџине*, представља сублимацију свих оних ауторових преокупација у истраживачком смислу, презентованих теоријско-методолошки ауторитативно, откривају нам одличног зналца литературе и културе Косова и Метохије, са свим оним специфичностима које овакви простори (крајине, пограничја) у себи поседују. Без обзира да ли пише о темама које нису примарне, тј. које нису његова ужа специјалност, као што је медијевистика, или када пише о Андрићевом дипломатском спису, Костић им прилази са подједнаком научном пажњом, те стога и резултат таквих истраживања мора бити и виши од очекиваног.

На почетку Костићевог писања о Косову, стоји „Човек на путу ка Богу“ – Петар Коришки, који је свој излаз обезбедио борбом са демонима, док у тексту „Андрић и Косово“ излаз је много сложенији и најчешће га прати егзодус. Тако аутор пишући о Михаилу, лику из Андрићеве приповетке „Аникина времена“, који је рођен на Косову, из места Љубижда код Призрена,

плаћајући казну за недозвољену љубав, излаз проналази у бекству (егзодусу), тако се он „обрео у кругу вечитих косовских губитника“ (228). Слично је и са Његошем, тј. Андрићевим тумачењем косовског опредељења овог писца, владике и државника чија се борба огледа у стиху „Нека буде што бити не може!“: „Апсурдан је мит о Косову, апсурдан као што је апсурдна и та борба без наде на победу, али је само ту био излаз“ (230). Вечита борба у проналажењу излаза, а излаз се налазио у следећем: „Крст носити нама је суђено / страшне борбе са својим и с туђином“ – „Излаз је нађен. Трагедија, завршиће се као свака трагедија: пропашћу главног јунака и, доцније, победом његове мисли. Излаз као исход. Егзит као егзодус!“ (231).

„Егзит као егзодус“, егзит и егзодус! Управо су то две кључне речи које откључавају све остале текстове заступљене у књизи *Жена из Вишине*. Излаз у духовно, излаз у себе, у свет, у слободу, али готово увек кроз егзодус сопственог бића и нација. Такви су и ликови дела која Костић тумачи, али и сами аутори тих дела: Зарија Р. Поповић („Књижевност Старе или Јужне Србије [Особеност дијалекатског и пограничног]), Јанићије Поповић („Српски конзули у делима Јанићија Поповића“), Анђелко Крстић („Један покушај драмског стварања Анђелка Крстића“), Григорије Божовић („Бунт оца Стоше Обрешковића [Приповетка ‘У дреничкој Тиваиди’ Г. Божовића]“ и „Прича која убија код Андрића и Божовића“); затим Петар Сарић („Поље као велики симбол у поезији и роману *Велики ахавски џири* Петра Сарића“ и „Раслојавање живота [Роман *Сара* Петра Сарића]); Слободан Костић и Даринка Јеврић („Грачанички циклус Слободана Костића“ и „Поезија запретана језиком [Даринка Јеврић]“), Божидар Милидраговић („Жена из Витине’ Б. Милидраговића, прича или песма, сан или јава“), али и Вук Филиповић („Роман о губитницима [*Сирма обала* Вука Филиповића] и „Ка симболичном и тамном [Поезија Момчила Настасијевића у интерпретацији проф. Вука Филиповића]“).

Сви они су свој излаз плаћали сопственим егзодусом. Егзодусом са Косова, егзодусом на Косово, као својеврсном излазу, јер како каже Петар Сарић у чувеном роману *Сара*: „Рођењем смо отуд гдје смо се родили, а душом, увијек и без изузетака, са Косова!“ Зато је Косово истовремено и излаз и егзодус. Можда, не би ни ваљало да је другачије.

Мр Жарко Н. Миленковић¹

1 Докторанд, Филозофски факултет у Новом Саду